

slovenskih jezika. U proučavanju ovih problema neophodna je sintak-sičko-semantička polazna razina, a najbolja forma opisivanja savremenih slovenskih jezika je istovremeno i formalno i funkcionalno orijen-tisana i prezentuje pravila kreiranja lingvističkih struktura i pravila nji-hovog funkcionisanja. Stoga bi ovu knjigu trebalo shvatiti, po rečima samog autora, kao rani eksperimenat u pravcu sintetičnog prilaza slo-venskoj istorijskoj sintaksi.

U opštem osrvtu na studiju možemo s pravom reći da je nauka do-bila obimnu analizu problematike sintakse našeg starog jezika, kakvu do-sada nismo imali. Uprkos svim pitanjima koja se prilikom čitanja name-ću (na neka je autor u uvodnom delu i pogовору i sam ukazao), knjiga ostaje veoma vredan doprinos nauci, dragocen pri daljim ispitivanjima sintakse na opšteslovenskom planu.

Jasmina Grković

Aleksandar Perić: *Savremena nauka o jeziku — Generativna sintaksa i semantika*, Svetozar Marković, Beograd, 1983.

Koliko god da je misao o jeziku stara, lingvistika se dosta kasno konstituisala kao nauka u modernom smislu reči. Njen buran razvoj us-lovio je i neka lutanja, zalaženja u druge oblasti i povlačenja, vraćanja na »sopstveni predmet istraživanja« — ljudski jezik. Baš u predmetu istraživanja leži i najveći problem njenog određenja kao samostalne nauke: jezik je neodvojiv od misli, znači i od svekolike ljudske aktivnosti, pa je i nauka o jeziku neminovno povezana sa nizom disciplina među kojima su i psihologija, i fiziologija, ali i matematika (od algebre do sta-tistike) i, svakako, logika i filozofija.

Aleksandar Perić u predgovoru svoje knjige citira tvrdnju da je »lingvistika najhumanija među egzaktnim naukama, a najegzaktnija među humanističkim naukama« i u takvom njenom položaju vidi značaj-nu specifičnost i mogućnost daljeg razvoja. Lingvistika treba da ostane humanistička, ali se svojim aparatom mora maksimalno približiti eg-zaktnim naukama, koje karakteriše aksiomatski formalizovani pristup, odnosno postojanje visoke formalizovane hipotetičko-deduktivne teorije. Potrebno je, znači, na osnovu empirijski utvrđenih činjenica i logičkih zakonitosti *a priori* konstruisati koherentant model, odnosno teoriju, što će da objašnjava posmatrane pojave i da omogući njihovo predviđanje.

Konstatujući da se još od Ferdinanda de Saussurea može nazreti kako je pravi put razvoja moderne lingvistike izgradivanje stroge nauč-ne teorije jezika koja će pružiti egzaktan strukturni opis skupa rečeni-ca nekog jezika, Perić izdvaja generativno-transformacionu gramatiku Noama Chomskog i teorije nastale iz iste orientacije kao prilaz jezič-kom fenomenu koji više nego drugi zadovoljava zahtev za formulisanjem hipotetičko-deduktivne teorije. Stoga su predmet njegove knjige upravo

generativne teorije, kao najkarakterističnije za savremeno doba, ne zato što su pružile zadovoljavajuće odgovore na sva bitna pitanja (to nisu uspele), već zato što lingvistiku podižu na viši stupanj egzaktnosti i time je unapređuju.

Za uvodnim poglavljem, u kojem je na nekoliko stranica prikazan razvoj lingvistike od zasnivanja uporedne gramatike indoevropskih jezika, preko mladogramatičarske škole pa do strukturalizma i generativne gramatike, slede tri poglavlja čiji naslovi pokazuju koja su pitanja izdvojena kao ključna za savremenu nauku o jeziku.

U prvom poglavlju, pod naslovom *Sintaksa kao generativna komponenta rečenice*, prikazana je generativno-transformaciona gramatika Noama Chomskog u verziji od 1957. godine, a zatim depencijalna gramatika (gramatika zavisnosti), koju je utemeljio Lucien Tesnière svojim radovima od 1913. i 1959, da bi je dalje razvijali američki, nemački i ruski lingvisti. Kao razlika između ovih dveju teorija javlja se to da se u prvoj ustrojstvo rečenice zasniva na dihotomiji *subjekat — predikat* (koja potiče još iz Aristotelovog učenja), dok je u gramatici zavisnosti centralni element rečenice glagol u funkciji predikata, na kojem počiva čitav sistem relacija. Dalje se govori o *operatorskoj kategorijalnoj gramatici* Bar Hillela (delo *Jezik i informacija*, 1964) i *univerzalnoj gramatici* Richarda Montaguea (*Ispravni postupak za kvantifikacijom običnom engleskom*, 1973).

Teorija Chomskog je konstruktivistička, odnosno generativna; gramatika zavisnosti može biti i generativna i rekognitivna, dok je operatorska gramatika rekognitivna; univerzalna se gramatika izdvaja svojom složenošću i time što pošavši od sintakse zalazi u oblast formalne semantike.

Najznačajniji deo I poglavlja jeste zaključak pod naslovom *Domet sintakšički usredsređenih teorija*, u kojem je data vrlo adekvatna ocena značaja Noama Chomskog za savremenu lingvistiku: njegova teorija, kao i sve druge uostalom, ima svakako slabih mesta i podložna je kritici i njenu će pravu vrednost oceniti budući razvoj nauke, ali je nesumnjiva zasluga Chomskog u tome što je on pokretač snažnog razvoja lingvistike u drugoj polovini ovog veka. Ovde se takođe ističe da primena sintakšičkih teorija vodi do uključivanja semantičkih elemenata i zbog toga poseban značaj ima još nerazrešeno pitanje: *da li je sintakšička komponenta rečenice autonomna i dovoljna za njen adekvatan opis?*

Drugo poglavlje nosi naslov *Semantika kao generativna komponenta rečenice* i govori o tzv. »standardnoj teoriji« N. Chomskog (*Aspekti teorije sintakse*, 1965), u koju je, za razliku od verzije iz 1957, uključeno i razmatranje značenjske komponente. U istom poglavlju govori se i o alternativnoj teoriji generativne semantike, odnosno o doprinosu koji su razvoju lingvistike pružili J. Ross, C. Fillmore, P. Postal i, naročito, Jades McCawley i George Lakoff.

U završnom, trećem poglavlju, naslovljenom *Problem generativne komponente rečenice i širenje horizonta istraživanja*, povlači se paralela između teorije generativne semantike i semantičke interpretacije u ok-

virus generativne gramatike. Naime, generativna semantika nastala je kao alternativa generativnoj gramatici, dok se iz kritike generativne semantike razvila teorija »autonomne pragmatike«. U oba je slučaja alternativna teorija nastala iz kritike prethodne teorije, dajući ključno mesto problemima koji su u kritikovanoj teoriji bili marginalni. Konstatiše se, međutim, da ni jedna od pomenutih teorija nije u potpunosti prevaziđena nastankom novije, alternativne teorije, već da je za ovo doba karakteristično istovremeno postojanje rivalskih teorija, a da je za njihovo vrednovanje neophodna vremenska distanca. To je sigurno tačno, ali dodali bismo da je postojeća »nerešena situacija« posledica toga što je svaka teorija rešavajući jedan niz pitanja postavila nove problemi, a ni jedan od postojećih prilaza tim problemima nije dovoljno razrađen da bi se nametnuo kao putokaz ka pravim rešenjima.

Prikaz savremene nauke o jeziku se završava napomenom da marginalno mesto koje je dato »autonomnoj pragmatici«, odnosno pragmatičkom i kontekstualnom prilazu, nije posledica negiranja vrednosti takve orijentacije, već činjenica da se radi o prilazima jezičkom problemu koji su još u procesu razrade i da će tek mogućnost njihove aksiomatizacije i formalizacije pružiti priliku za sud o njima, odnosno za ocenu značaja autora kao što su Austin, Halliday, Searl i Wunderlich.

U zaključku možemo reći da je knjiga, mada nevelika po obimu, pouzdan izvor informacija iz jednog određenog područja lingvistike i da, iako generativno usmerenim teorijama pridaje poseban značaj, ne apsolutizuje njihovu vrednost, već ističe poznatu činjenicu da ni jedna naučna istina nije i ne može biti konačna.

Očevidno je uloženo truda da stil bude jasan i sažet, pa je i ovakav obim knjige pre posledica »zbijenosti« stila nego ograničenosti predmeta o kojem se piše.

Registrar imena i, naročito, rečnik u kojem su definisani svi važniji pojmovi znatno doprinose lakšem čitanju i razumevanju teksta.

Aleksandar Đukić

Милан Могуш, Јосип Вончина: »Сало дебелога јера либо азбукопротрес« Саве Mrкаља, Дјела Југославенске академије знаности и умјетности, Рајред за филологију, књ. 58, Загреб, 1983.

У поводу 200. годишњице рођења и 150. годишњице смрти Саве Mrкаља (1783—1933) Југославенска академија знаности и умјетности организовала је свечану сједницу Разреда за филологију у Карловцу (крајем октобра 1983), те издала посебну публикацију у којој је објављена расправа Милана Могуша и Јосипа Вончине о Mrкаљеву дјелу »Сало дебелога јера либо азбукопротрес« и претисак Mrкаљеве дјела са пријевodom на савремени језик и коментарима.

Mrkaљево »Сало дебелога јера« било је у 19. вијеку истовремено веома нападано и изузетно цијењено дјело. То дјело за које је